

Policy Brief

Protecția datelor cu caracter personal în contextul Dialogului privind liberalizarea regimului de vize și negocierii viitorului Acord de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană

Autor: Bogdan Manolea

Protecția datelor cu caracter personal în Republica Moldova (RM) este un subiect relativ nou apărut în peisajul dezbaterilor din ultima vreme, îndeosebi prin perspectiva dată de Dialogul privind liberalizarea regimului de vize, dar și a negocierii viitorului Acord de Asociere între RM și Uniunea Europeană (UE).

Ansamblul problematicei vieții private în RM

Dacă privim însă datele personale în perspectiva mai largă a protecției vieții private, situația actuală de protecție efectivă în RM este lacunară, dovadă fiind numeroasele exemple flagrante deja aduse pe agenda publică, în special prin rapoartele anuale ale Centrului pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal din Republica Moldova (Centrul) și a Centrului pentru Protecția Drepturilor Omului (CpDOM). Astfel probleme sistemice majore în a asigura acest drept al omului apar în situațiile flagrante cu privire la interceptările convorbirilor telefonice (unde Moldova a fost deja condamnată la CEDO în cazul Iordachi), culminate chiar cu ”suspendarea serviciilor de telefonie mobilă cerută de autorități publice”(în aprilie 2009); examinarea intimă sistematică a persoanelor care vizitează condamnați în condițiile în care nici măcar nu există un act normativ în acest sens sau lipsa de interes din partea autorităților judiciare pentru acest drept al omului reflectate în publicarea integrală a datelor personale din hotărâri judecătorești (inclusiv din ședințele nepublice!).

În aceste condiții și în lipsa unui interes la nivel politic până în 2008 pentru domeniul protecției datelor personale, tradus în lipsa unui cadru normativ corespunzător, nu sunt surprinzătoare multiplele cazuri de colectare excesivă a datelor, inclusiv a celor cu caracter special (cum ar fi cele privind starea de sănătate), precum și alte încălcări majore ale principiilor colectării datelor personale. Instituțiile statului, îndeosebi, par a nu-și pune problema principiilor colectării la nivelul incipient al dezvoltării sau implementării oricărei activități cu efect asupra datelor personale ale cetățenilor.

Modificările din 2008 până în prezent, în special în domeniul legislativ și instituțional, încep să creioneze un cadru pentru reglementarea domeniului pentru protecția datelor cu caracter personal. Având în vedere perioada relativ scurtă de timp avută la dispoziție de la intrarea legii în vigoare și înființarea Centrului, considerăm că era puțin probabil o creștere spectaculoasă a nivelului de conștientizare și implementare a domeniului avut în discuție.

Situația actuală legislativă, instituțională și de implementare din RM

Astfel, în pofida eforturilor Centrului și ale CpDOM, (principalele instituții cu un cuvânt de spus în implementarea dispozițiilor referitoare la viața privată), concluzionăm că RM are un nivel nesatisfăcător de protecție a datelor personale pe toate palierele, cu posibilitatea de ameliorare în condițiile unor măsuri consecvente pe termen scurt și mediu:

- Din punct de vedere al cadrului legislativ noua legislație cadru ce urmează a fi adoptată de către RM poate asigura, cu unele mici îmbunătățiri, un cadru generic adecvat, în conformitate cu normele UE în domeniu. Însă, fără aceste modificări legislative esențiale - actualizarea legii-cadru privind protecția datelor, asigurarea măsurilor sancționatorii adecvate pentru încălcarea acestora și realizarea Registrului Operatorilor – protecția efectivă a datelor personale rămâne un deziderat pe hârtie, iar Centrul o instituție-mediator fără puteri reale de intervenție. În plus, legislația secundară importantă încă lipsește, iar cea sectorială, uneori deja adoptată, nu se ridică la nivelul cerut de legislația cadru, îndeosebi cu privire la procesarea datelor cu privire la starea de sănătate.
- Construcția instituțională în domeniul protecției datelor cu caracter personal încă nu poate fi la un nivel satisfăcător, dar sunt premise pentru a îndeplini criteriile minime cerute de către UE în condițiile unor modificări și clarificări legislative, dar și de implementarea lor corectă. De asemenea, măsuri subsecvente pot îmbunătăți cadrul instituțional dincolo de un nivel satisfăcător. Un real progres în atingerea acestui deziderat poate fi obținut, în opinia noastră, doar prin alocarea de resurse financiare și umane calificate către instituțiile competente, dincolo de nivelul de subzistență și cu resurse inclusiv pentru promovarea și conștientizarea importanței protecției datelor personale.
- Implementarea legislației în domeniul protecției datelor cu caracter personal nu îndeplinește criteriile minimale, în ciuda eforturilor Centrului și a CpDOM, care ar trebui urmate de un interes real și vizibil în special din partea altor instituții ale statului care procesează date cu caracter personal.

Contextul relației cu Uniunea Europeană

Dialogul privind liberalizarea regimului de vize și viitorul Acord de Asociere între RM și UE pun problema protecției datelor cu caracter personal mai pregnant. Această oportunitate dă ocazia RM să își armonizeze cadrul normativ la cel mai înalte standarde existente în lume. Dar chiar dacă acest impuls poate fi extrem de folositor în a avea susținerea politică necesară unui astfel de proces, este important a nu se pierde din vedere scopul final: cel al unui cadru legislativ, instituțional și practic de protecție a vieții private în RM. Stabilirea extrem de clară a acestui scop permite abordarea și încercarea rezolvării problemelor de fond și nu doar îndeplinirea unor criterii pentru obiective geopolitice actuale, pe termen scurt. În același timp RM trebuie să ia în considerare contextul Uniunii Europene care găzduiește discuții amănunțite cu opinii diametral opuse referitor la multe dintre subiectele care sunt prezentate ca certitudini în relațiile directe cu statele ne-membre. În special, domeniul protecției datelor intră deseori în conflict cu domeniul justiției sau al securității. De asemenea, este important în orice proces de negociere sau discuție cu experți din UE să se țină cont de situația practică, la zi, din RM. Un exemplu elocvent în acest sens din domeniul protecției datelor personale este cel al condițiilor minime de securitate pentru prelucrarea datelor, unde obligații la un nivel prea ridicat față de condițiile actuale din RM pot fi imposibil de implementat din punct de vedere practic, de majoritatea operatorilor, din cauza costului mult prea ridicat.

Câteva Recomandări

Recomandările studiului privesc chestiuni concrete care trebuie abordate pentru protecția datelor personale în Republica Moldova la nivel legislativ, instituțional și de implementare, în directă legătură cu bunele practici europene. Astfel, se susține importanța utilizării conceptului de persoană responsabilă de protecția datelor cu caracter personal, obligativitatea consultării Centrului pentru actele normative cu efect asupra vieții private sau analiza implementării legislației în domenii sectoriale, îndeosebi, în domeniul procesării datelor cu caracter special, cum ar fi cele referitoare la starea de sănătate.

Implicarea mult mai activă din partea celorlalte instituții ale statului care prelucrează date cu caracter personal, îndeosebi cele direct vizate de Dialogul privind liberalizarea regimului de vize este un pas necesar. La fel și conștientizarea problemelor legate de acest subiect și rolul intern al instituțiilor în rezolvarea acestora în mod activ, fără a aștepta de la Centru soluțiile perfecte. Până acum, reacțiile instituțiilor publice au fost în mare parte de ignorare a semnalelor de alarmă identificate de autoritățile cu competențe în domeniu, așa cum reiese din rapoartele lor publice. Pe de altă parte, Centrul, în condițiile obținerii modificărilor legislative și a resurselor necesare, trebuie să își asume un rol central în coordonarea, dar și instruirea personalului din instituțiile implicate în Dialogul privind liberalizarea regimului de vize.

Referitor la protecția datelor cu caracter personal pe termen mediu și lung, având în vedere multiplele cazuri de colectare excesivă, considerăm necesară o re-evaluare exhaustivă din perspectiva necesității colectării datelor personale, a îndeplinirii principiilor prelucrării și a duratei de păstrare a datelor. Acestea ar trebui să privească în special actele normative cu privire la documentele cerute prin Registre, cât și alte cazuri similare.

Chișinău, Mai 2011

Acest policy brief și studiul a fost elaborat de către expertul afiliat al Centrului Român de Politici Europene (CRPE), Bogdan Manolea, la inițiativa și cu susținerea financiară a Fundației Soros-Moldova. Opiniile exprimate în acest studiu aparțin autorului și nu implică în mod necesar poziția CRPE sau a instituției finanțatoare.